

І. В. Дубінець,

кандидат педагогічних наук, доцент
(Бердянський державний педагогічний університет)

idubinez@list.ru

МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА: ЦІЛІ І ЗАДАЧІ

Анотація

У статті розглянуто значення музично-теоретичних дисциплін у процесі фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва та висвітлено їх цілі і задачі. Акцентовано увагу на тому, що весь комплекс музично-теоретичної підготовки сприяє рішенню типових задач професійної діяльності та орієнтує на навчально-виховну, науково-методичну, культурно-просвітницьку професійну діяльність.

Ключові слова: музично-теоретичні дисципліни, фахова підготовка, цілі і задачі, майбутній учитель музичного мистецтва.

Summary

Article deals with the meaning of musical and theoretical disciplines within the process of professional training of future teacher of musical Art. It is mentioned that the whole complex of musical-theoretical training provides the resolving of typical tasks of professional activity and orients onto the educational, scientific-educational, cultural-enlightening professional activity.

Key words: musical-theoretic disciplines, professional training, goals and tasks, future teacher of musical art.

Постановка проблеми. Головним завданням сучасної освіти є формування в майбутнього фахівця цілісного та системного бачення власної професійної діяльності, уміння аналізувати й вирішувати завдання та проблеми, що виникають у її процесі.

Сучасний етап розвитку вітчизняної освіти характеризується актуалізацією ролі мистецьких дисциплін під час становлення духовно багаті особистості.

Питання вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва останнім часом стає об'єктом пильної уваги у вітчизняній музично-педагогічній літературі.

Професійна підготовка майбутнього вчителя музики передбачає володіння комплексом спеціальних знань, практичних умінь та навичок, які мають безпосередній вплив на формування й розвиток його свідомості та стимулюють до творчої самостійності. Учені-музиканти визнають, що основу означеної підготовки становлять предмети музично-теоретичного циклу, які розвивають розумові (мислення, пам'ять, музичний слух, допитливість та ін.) та художні (художній смак, сприйняття, фантазію, яву, відчуття композиційну довершеність мистецьких творів та ін.) якості

особистості. У професії вчителя-музиканта поєднуються практика та творчість, саме тому його теоретична підготовка допомагає виробити творчі уміння, розвинути музично-аналітичну уяву, мислення, сформувані практичні фахові навички [6].

Удосконалення підготовки вчителя музики знаходиться в прямій залежності не тільки від правильної орієнтації студента в процесі навчання на спеціальних заняттях, а й від загальної методичної оснащеності та практичної озброєності, яка отримується у всьому різноманітті дисциплін, що вивчаються на музично-педагогічному факультеті.

Проблема підвищення рівня професіоналізму майбутнього вчителя музики значною мірою залежить від музично-теоретичної підготовки, спрямованої на різні види музично-творчої діяльності, які є важливими для теорії та практики професійного становлення студентів вищих мистецьких навчальних закладів.

Аналіз досліджень і публікацій. Суттєвим внеском у розробку проблеми професійної підготовки вчителів музики в процесі вивчення музично-теоретичних дисциплін стали дослідження, що стосуються музичних здібностей (Б. Теплов, Б. Яворський). Важливим доробком є праці відомих теоретиків і музикознавців А. Агажанова, Д. Алексеєва, В. Беркова, Д. Блюма, В. Вахромєєва, Г. Виноградова, Н. Гуляницької, О. Давидової, М. Калашник, Ю. Келдиша, Л. Маловик, А. Островського, Г. Побережної, Г. Смаглій, І. Способіна, Г. Фрідкіна, Ю. Холопова, С. Шипа, Т. Щериці та ін. Фундаментальні ідеї щодо застосування комплексного підходу до музично-теоретичної підготовки в системі музичної освіти представлені в дослідженнях Г. Баранової, Г. Гарбар, І. Малашевської, Н. Миронової, В. Фоміна та ін.

Питання професійної спрямованості у викладанні дисциплін музично-теоретичного циклу набули широкого висвітлення в сучасній музично-педагогічній науці (Л. Арчажнікова, А. Назаров, Г. Падалка, І. Одинокова, Л. Якушина та ін.). Названі вчені наголошують на необхідності створення педагогічних умов, які сприяють не лише глибокому й міцному засвоєнню студентами музично-теоретичних дисциплін, але й формуванню в них умінь і навичок практичного використання отриманих знань у майбутній професії.

Метою статті є розкриття потенційних можливостей музично-теоретичних дисциплін у фаховій підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Завдання сучасної музично-педагогічної освіти – не тільки забезпечити високий рівень фахових знань випускника, але й підготувати його до соціального життя та реалізації себе як особистості.

Фахова музично-педагогічна освіта – це процес підготовки до практичної діяльності майбутнього вчителя музики, де викладачі професійного навчального закладу мають надавати особистості не лише необхідні фахові знання та вміння, але й формувати особистість – її світогляд, естетичні й етичні ідеали, художні інтереси і смаки.

Роль і значення курсу музично-теоретичних дисциплін у процесі

навчання майбутнього вчителя музичного мистецтва неможливо переоцінити. Музично-теоретична підготовка є необхідною базовою основою навчання професійного музиканта будь-якого напрямку і профілю.

Ф. Арзаманов зазначає, що при теоретичній підготовці відбувається “паралелізм двох видів діяльності – науково-логічної та художньо-образної”. Він розуміє теорію як граматику, яка необхідна при виконанні та сприйманні художнього твору. Теоретична підготовка розширює світогляд, оскільки студент ознайомлюється з різними категоріями композиційних структур музичних творів, музичними жанрами, суспільно-історичним шляхом розвитку музики [1, с.3-16].

О. Давидова пояснює ключову роль музично-теоретичного циклу “у формуванні професійного мислення та свідомості музиканта, його винятково інформаційну насиченість”. У рамках цього циклу відбувається наукове та практичне оволодіння закономірностями музичної мови та розвитку музичного мислення [3, 5].

Процес вивчення музично-теоретичних дисциплін повинен бути спрямований не тільки на набуття вузько теоретичних знань, але й на формування ряду більш широких професійних компетентностей таких, як загальнокультурна, художньо-естетична, комунікативна. Студенти повинні навчитися знаходити взаємозв'язки між різними явищами музичної культури, простежувати процеси взаємовпливу суміжних видів мистецтва.

Формування спеціальних професійних компетенцій – процес трудомісткий і багатоступінчастий – будується в багатолітньому курсі послідовно освоюваних музично-теоретичних дисциплін з поступовим “сходженням” від теоретико-практичних розділів музично-професійної грамотності (“Сольфеджіо”, “Гармонія”, “Поліфонія”) до науково-теоретичних, науково-методичних і науково-практичних напрямів (“Аналіз музичних творів”, “Історія музичного мистецтва”).

У зв'язку з комплексним характером спеціальності головним завданням навчання є поглиблення спеціальної музично-теоретичної підготовки студентів на основі міжпредметних зв'язків. Інтегрування і координація навчальних предметів закладають міцний фундамент музично-теоретичного світогляду студента, формують у нього сучасний стиль мислення.

Основою взаємозв'язку предметів у підготовці вчителя музики є синтетичне поєднання музичного матеріалу, яке, на наш погляд, повинно бути в змсті робочих програм музично-теоретичних дисциплін.

У першу чергу, це стосується таких дисциплін, як “Сольфеджіо”, “Гармонія”, “Теорія музики”, “Поліфонія” та “Аналіз музичних творів”.

Особливе значення ми надаємо дисциплінам “Сольфеджіо” і “Гармонія”. Вивчення цих дисциплін має на меті не лише дати майбутнім учителям музики необхідну музично-теоретичну підготовку, розвинути їх музичні здібності й музично-слухові уявлення, а також сформувати ряд практичних умінь і навичок, необхідних для успішної професійної діяльності.

Гармонія як навчальна дисципліна ставить перед студентами складні задачі вивчення будови музичного твору, які в рамках предмета

мають такі традиційні практичні форми: вирішення гармонічних задач, гармонізація мелодій, гармонічний аналіз, гра гармонічних послідовностей, модуляцій, секвенцій.

Кожна з цих практичних форм організації навчання синтезує комплекс теоретичних знань, що сприяє виробленню конкретних умінь і навичок, які в подальшому забезпечать необхідний професійний рівень студентів.

Під час вивчення предметів музично-теоретичного циклу студент отримує комплексне уявлення про цілісний і послідовний розвиток музично-історичного процесу в його зв'язках із загальноісторичним та загальнохудожнім процесами, студент може вільно оперувати необхідною йому художньою та філософсько-естетичною, чуттєвою та понятійною, життєвою та науковою інформацією [1].

Метою курсів “Гармонія” і “Поліфонія” є підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва до професійної діяльності, яка формує відповідні знання, уміння, навички, необхідні для цілісного підходу до аналізу музичних творів як до художнього явища музичного мистецтва. Ці дисципліни закладають основи музично-теоретичної грамотності майбутнього педагога-музиканта. У результаті їх вивчення майбутній учитель музичного мистецтва повинен **мати уявлення** про сучасну акустичну систему (натуральний і темперований лади), масштабно-тематичні структури музики, принципи оркестровки, жанрові класифікації в музиці, основні музичні форми. **Знати** правила побудови інтервалів, акордів, послідовностей; типові структури-форми вокальної, інструментальної, театральньо-сценічної музики; принципи організації поліфонічної та гомофонно-гармонічної музики; особливості аналізу творів, рекомендованих для слухання у програмі загальноосвітньої школи; специфіку змісту художнього образу музичного твору. **Уміти** грамотно записувати музику за правилами нотного запису, будувати лади, гами усіх видів, інтервали, акорди та їх послідовності; аналізувати засоби музичної виразності; виявляти стильові особливості типових музичних форм; володіти мовою теоретичного аналізу музики [2].

Мета вивчення дисципліни “Сольфеджіо” – виховання активного музичного слуху і музичної пам'яті, усвідомленого сприйняття процесу розвитку музичної форми, аналітичного мислення, навичок осмисленого виразного і вільного виконання, усвідомленого відношення до інтонування, чуття ансамблю і ладу для подальшої професійної діяльності [4].

Вивчення дисципліни “Аналіз музичних творів” і “Історія музики” спрямоване на детальну теоретичну розробку ключових понять теорії мистецтва таких, як твори, жанр, стиль. Твір, робота над ним, над його створенням або інтерпретацією, а також його оцінка складають саму суть діяльності музикантів. Учитель музичного мистецтва загальноосвітньої школи у своїй повсякденній практиці повинен бути професійно підготовлений до того, щоб розібратися в конкретному творі або фрагменті, грамотно й доступно подати учням інформацію про композиторів, про зміст музики, її стилі, дати необхідні коментарі до форми твору, яка призначається для хорового виконання або для слухання.

Отже, основним завданням циклу музично-теоретичних дисциплін є розвиток уміння сприймати художній зміст твору, інтересу до музичного мистецтва, пізнання культурної спадщини народів світу. Цей процес здійснюється під час сприймання, аналіз музичних творів різних форм, жанрів і епох, набуття досвіду, що забезпечується вивченням таких предметів, як світова, українська музична література, українська народна творчість, аналіз музичних творів, елементарна теорія музики, сольфеджіо, гармонія та поліфонія.

Висновки. Таким чином, весь комплекс музично-теоретичної підготовки сприяє рішення типових задач професійної діяльності та орієнтує на навчально-виховну, науково-методичну, культурно-просвітницьку професійну діяльність.

Музично-теоретична підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва спрямована на формування професійних умінь і навичок, розвиток природних здібностей, творчих умінь, музично-історичного світогляду, які необхідні фахівцю-музиканту.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Сьогодні практично не має спеціальних досліджень, присвячених інноваційним методам формування професійних компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі музично-теоретичної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арзаманов Ф. Теорія музики і виконавство / Ф. Арзаманов // Методика викладання музично-теоретичних і музично-історичних предметів (музична школа – училище – консерваторія) : збірник статей / упоряд. В. Самохвалов. – К. : Муз. Україна, 2003. – 98 с.
2. Бондаренко Т. Розвиток творчих навичок на уроці гармонії / Т. Бондаренко // Методика викладання музично-теоретичних і музично-історичних предметів: (музична школа – училище – консерваторія) : збірник статей / упоряд. В. Самохвалов. – К. : Муз. Україна, 1983. – 98 с.
3. Давыдова Е. В. Методика преподавания сольфеджио : учеб. пособие / Е. В. Давыдова ; ред. текста Е. В. Давыдовой, Ю. Рагс, вступ. статья В. Середы. – 2-е изд. / Е. В. Давыдова – М. : Музыка, 2006. – 160 с.
4. Островский А. Л. Методика теории музыки и сольфеджио / А. Л. Островский. – Л. : Музыка, 2007. – 296 с.
5. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.
6. Скляр О.О. Музично-теоретичні дисципліни у розвитку професійного інтересу майбутнього вчителя музики / О.О. Скляр // Збірник наукових праць Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка. – 2012. – №9. – С.157 – 162.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2016